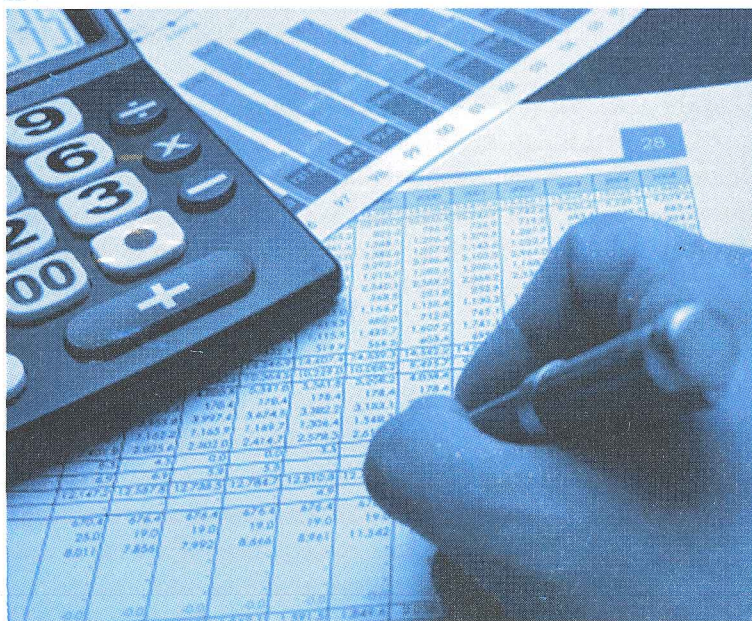

Đa dạng hóa hệ thống báo cáo tài chính áp dụng cho doanh nghiệp Việt Nam

PGS.TS. VÕ VĂN NHỊ &

TS. NGUYỄN PHÚC SINH

Hệ thống kế toán và báo cáo tài chính doanh nghiệp VN kể từ sau khi thống nhất đất nước đến nay đã có hơn 30 năm hình thành và phát triển. Trải qua các thời kỳ tập trung – bao cấp, đổi mới, hội nhập và phát triển, báo cáo tài chính (BCTC) doanh nghiệp VN nhìn chung đã hoàn thành tốt nhiệm vụ của mình với vai trò là công cụ phục vụ cho các hoạt động kiểm kê, kiểm soát và quản lý vĩ mô nền kinh tế của Nhà nước; hỗ trợ cho các hoạt động điều hành kinh doanh của doanh nghiệp; và cung cấp thông tin hữu ích cho các nhà đầu tư, cho vay và các bên liên quan trong việc ra quyết định kinh tế. Có thể nói thành tựu quan trọng nhất mà kế toán VN đạt được đến nay là đã xây dựng và hình thành được một khuôn khổ pháp lý có tính nền tảng, thống nhất và ổn định bởi luật, chuẩn mực và chế độ kế toán trong tiến trình chuẩn hóa và hòa hợp với các thông lệ, các chuẩn mực quốc tế về kế toán. Tuy nhiên, BCTC hiện nay vẫn còn bộc lộ nhiều hạn chế trong việc đáp ứng nhu cầu thông tin hữu ích các đối tượng sử dụng. Trong đó, các nguyên tắc, các yêu cầu cho việc soạn thảo và trình bày BCTC chưa được chuẩn hóa và đồng bộ; các quy định về đo lường, ghi nhận, trình bày thông tin và nội dung trên các báo cáo còn thiếu hợp lý, chưa đầy đủ; tính hội nhập quốc tế chưa cao; các mẫu báo cáo còn nặng tính khuôn mẫu về nội dung và hình thức vv... đã làm cho BCTC trở nên khó áp dụng, chưa gắn kết được với đặc điểm nhận thức

và mục đích sử dụng đa dạng của các đối tượng liên quan.

Do vậy, việc nghiên cứu để chuẩn hóa BCTC hiện hành và phân giải tính hữu ích của thông tin trình bày trên BCTC cho phù hợp với các nhóm đối tượng sử dụng thông tin đa dạng trong nền kinh tế là việc làm mang tính cấp thiết, có ý nghĩa quan trọng trong việc ngăn chặn sự suy giảm tính hữu ích vốn có của BCTC trong giai đoạn hiện nay.

Theo chúng tôi nhận định một trong những điểm mấu chốt có tính đột phá để nâng cao tính hữu ích của BCTC doanh nghiệp VN hiện nay là phải tập trung vào việc phân giải tính hữu ích qua nhiều hình thức cung cấp thông tin đa dạng cho các đối tượng khác nhau, bởi BCTC hiện nay mới chỉ được “định hướng” để cung cấp thông tin theo quy mô và loại hình doanh nghiệp mà chưa xem trọng đặc trưng của các đối tượng sử dụng thông tin. Quan điểm của chúng tôi là hệ thống BCTC nên được định hướng theo năm nhóm đối tượng sử dụng thông tin chủ yếu trong xã hội, gồm:

- Nhà nước (các cơ quan tài chính, thuế, thống kê, đầu tư vv...);
- Nhà đầu tư vốn (các cổ đông hiện hữu và tiềm năng, người nắm giữ các chứng khoán chuyển đổi, hợp đồng quyền chọn, quyền mua);
- Chủ nợ (những người cung cấp các khoản vay, tài trợ vốn, tín dụng thương mại, người nắm giữ các chứng chỉ nợ);

- Nhà quản trị nội bộ; và
- Công chúng (các cá nhân, tổ chức, đoàn thể - xã hội khác).

Việc phân giải theo năm nhóm đối tượng trên sẽ giúp cho quá trình tiếp cận và sử dụng thông tin trình bày trên BCTC trở nên dễ dàng và phù hợp hơn với từng nhóm đối tượng.

Theo chúng tôi là BCTC nên được phân giải theo các nhóm đối tượng sử dụng thông tin, để giúp thông tin trình bày trên BCTC dễ dàng được tiếp cận và sử dụng một cách phù hợp hơn trong thực tế giai đoạn hiện nay. Chúng tôi cho rằng việc đa dạng hóa BCTC không làm mất đi tính trung thực và hợp lý của “bức tranh” về thực trạng doanh nghiệp mà các BCTC phản ánh, bởi việc làm đó được dựa trên nền tảng của một hệ thống BCTC đã được chuẩn hóa về các mặt đo lường, ghi nhận và trình bày báo cáo. Hơn nữa, xét trên khía cạnh tổng quát, việc đa dạng hóa BCTC là một nhu cầu tất yếu khách quan từ phía các doanh nghiệp, nhằm hoàn thành trách nhiệm báo cáo trước xã hội đồng thời với việc tối ưu hóa lợi ích mang lại cho doanh nghiệp từ các đối tượng sử dụng thông tin trên BCTC.

1. Báo cáo tài chính phục vụ cho Nhà nước

(1) Mục tiêu của báo cáo tài chính

Các báo cáo phải được lập ở mức độ “tiêu chuẩn”, phản ánh một cách tổng hợp và toàn diện về thông tin kinh tế - tài chính của doanh nghiệp, qua đó giúp các cơ quan quản lý nhà nước có cơ sở thống nhất và đáng tin cậy, để:

- Đánh giá việc tuân thủ các quy định theo yêu cầu của chuẩn mực và chế độ kế toán, các chính sách kinh tế, tài chính có liên quan của doanh nghiệp (thực hiện bởi các cơ quan quản lý nhà nước về kế toán – kiểm toán, tài chính, đầu tư);

- Đánh giá việc thi hành nghĩa vụ đối với ngân sách nhà nước của doanh nghiệp (thực hiện bởi cơ quan thuế);

- Và phục vụ cho các mục tiêu quản lý nhà nước khác.

(2) Đối tượng, phạm vi áp dụng

Theo chúng tôi, với mục tiêu phục vụ cho hoạt động quản lý vĩ mô của Nhà nước đối với toàn bộ nền kinh tế, nhằm đạt được một sự thống nhất và đồng bộ của thông tin về tất cả các doanh nghiệp trong nền kinh tế, thì các BCTC đều phải lập theo mô hình đã được chuẩn hóa (dạng tiêu chuẩn), không kể đến sự khác biệt về hình thức sở hữu, quy mô và tính chất

hoạt động.

Tuy nhiên, do đặc thù của nền kinh tế VN là vẫn còn khá nhiều doanh nghiệp có quy mô nhỏ, thậm chí rất nhỏ, nên cần có sự phân giải BCTC theo quy mô lẫn tính chất hoạt động của doanh nghiệp để phù hợp với thực tiễn hiện nay:

- BCTC tiêu chuẩn: áp dụng cho các doanh nghiệp có quy mô từ vừa trở lên, các doanh nghiệp nhỏ nhưng hoạt động trong những lĩnh vực có liên quan trực tiếp đến đời sống, an ninh xã hội (như lương thực, dược phẩm, năng lượng, rượu bia, thuốc lá, quân dụng vv...).

- BCTC tiêu chuẩn dạng tóm lược: áp dụng cho các doanh nghiệp có quy mô nhỏ hoạt động trong những lĩnh vực thông thường.

2. Báo cáo tài chính phục vụ nhà quản trị nội bộ

(1) Mục tiêu của báo cáo tài chính

Các báo cáo phải được lập để phản ánh một cách đầy đủ và kịp thời về thông tin kinh tế - tài chính của doanh nghiệp, qua đó giúp các cấp quản trị nội bộ có cơ sở kịp thời, phù hợp để:

- Kiểm soát tổng thể hoạt động của doanh nghiệp;
- Phân tích tình hình tài chính, tình hình và kết quả hoạt động, biến động vốn chủ sở hữu và các luồng tiền;

- Lập dự toán;

- Đánh giá trách nhiệm quản lý vv...

(2) Đối tượng, phạm vi áp dụng

Theo chúng tôi, với mục tiêu phục vụ cho hoạt động quản lý nội bộ nên BCTC theo dạng này chỉ được thực hiện khi có yêu cầu của nhà quản trị.

3. Báo cáo tài chính phục vụ các nhà đầu tư vốn

(1) Mục tiêu của báo cáo tài chính

Các báo cáo phải được lập để phản ánh một cách tổng hợp, toàn diện và kịp thời về thông tin kinh tế - tài chính của doanh nghiệp, qua đó giúp các cổ đông hiện hữu và tiềm năng, người nắm giữ các chứng khoán chuyển đổi, quyền chọn, quyền mua có những cơ sở phù hợp và đáng tin cậy để:

- Nhận thức tổng quát về thực trạng tài chính của doanh nghiệp;

- Phân tích, đánh giá khả năng sinh lời của vốn đầu tư;

- Phân tích, đánh giá xu hướng phát triển của doanh nghiệp;

- So sánh thông tin tài chính giữa các doanh nghiệp để tìm kiếm và xây dựng danh mục đầu tư hiệu quả.

(2) Đối tượng, phạm vi áp dụng

Theo chúng tôi, với mục tiêu phục vụ cho các nhà đầu tư vốn nên BCTC phải này phải bắt buộc thực hiện đối với các công ty công chúng, công ty niêm yết, các công ty có kế hoạch đăng ký phát hành lần đầu và các doanh nghiệp có kế hoạch cổ phần hóa trong vòng 12 tháng tới.

4. Báo cáo tài chính phục vụ các chủ nợ

Các hoạt động của doanh nghiệp VN phần lớn dựa trên các khoản tài trợ từ bên ngoài có nguồn gốc là các khoản vay, nợ thương mại nên dù thời gian gần đây các kênh huy động vốn khác đã được mở rộng và tăng cường bằng việc phát hành cổ phiếu, góp vốn liên doanh nhưng nguồn vay và nợ vẫn giữ vai trò chính. Do vậy, việc cung cấp thông tin đáng tin cậy về tình hình kinh tế - tài chính cho các nhà cung cấp các khoản vay và nợ là một mục tiêu quan trọng mà doanh nghiệp phải hướng đến.

Xuất phát từ các đặc điểm: (a) các chủ nợ có quyền (hoặc có khi là trách nhiệm) đòi hỏi doanh nghiệp phải cung cấp thông tin tùy theo đặc điểm từng khoản vay, nợ và (b) họ thường có đội ngũ cán bộ phân tích, tư vấn tài chính chuyên nghiệp, nên chúng tôi cho rằng BCTC phục vụ cho nhóm đối tượng này trước hết cần đi theo hướng tiêu chuẩn giống như các mẫu BCTC phục vụ cho các cơ quan quản lý nhà nước, ngoài ra doanh nghiệp có thể (hoặc phải) bổ sung các giải trình chi tiết khác khi được yêu cầu.

5. Báo cáo tài chính phục vụ công chúng

Về tổng thể, nhóm đối tượng này rất đa dạng nhưng ít khi có liên hệ lợi ích trực tiếp và chặt chẽ với doanh nghiệp nên chúng tôi không đặt ra vấn đề là phải thiết lập BCTC sao cho phù hợp với nhóm này. Tuy nhiên, chúng tôi ủng hộ việc không hạn chế các cá nhân, tổ chức, đoàn thể xã hội tiếp cận với thông tin BCTC của doanh nghiệp nếu sự tiếp cận đó không gây thiệt hại cho doanh nghiệp, hoặc nếu họ có thể chứng minh về trách nhiệm phải cung cấp thông tin mà doanh nghiệp phải thực hiện theo một quy định pháp lý nào đó; và Nhà nước sẽ thực hiện việc quy định cách thức công bố thông tin rộng rãi và thuận tiện để công chúng có thể tiếp cận và sử dụng. Hơn nữa, vì nhóm đối tượng này trong thực tế vẫn có thể có được thông tin qua nhiều kênh khác nhau như các báo đài, website, cơ quan chức năng của Nhà nước về thông tin doanh nghiệp vv... mà không cần tiếp cận trực tiếp với doanh nghiệp, nên Nhà nước chỉ cần

xem xét để quy định về việc tất cả các doanh nghiệp phải lập website để công bố thông tin về hoạt động của mình, trong đó phải có thông tin BCTC là cách làm hiệu quả và khả thi nhất trong giai đoạn hiện nay. Lý giải cho việc này, theo chúng tôi là vì bất cứ một doanh nghiệp nào khi đăng ký kinh doanh và thực hiện các hoạt động tìm kiếm lợi nhuận đều có ảnh hưởng (tích cực lẫn tiêu cực) đến lợi ích của cộng đồng chung quanh; mặt khác việc các nhà nghiên cứu, phân tích, sinh viên, nhà báo vv... tìm kiếm và sử dụng thông tin như vậy sẽ góp phần rất lớn vào việc nâng cao nhận thức về vai trò của BCTC trong việc cung cấp thông tin hữu ích cho xã hội. Do vậy, việc cung cấp thông tin về các hoạt động của mình qua BCTC là một nghĩa vụ cần phải thực hiện đối với doanh nghiệp.

Việc lập BCTC theo các nhóm đối tượng sử dụng cũng thực sự không làm phát sinh thêm nhiều chi phí so với hệ thống hiện nay, ngoài phần chi phí xây dựng và vận hành website để công bố thông tin (đã được quy định đối với các công ty đại chúng, tổ chức niêm yết) thì chủ yếu còn lại là chi phí cần thiết để thực hiện "chuyển đổi" nội dung, hình thức BCTC theo đối tượng phục vụ trên nền tảng số liệu kế toán đã có (mà việc này có thể được thực hiện một cách nhanh chóng, dễ dàng, ít tốn kém nhờ việc ứng dụng công nghệ thông tin trong công tác kế toán), chưa kể đến sự tiết giảm các nội dung không thật cần thiết đối với một số báo cáo ■

Tài liệu tham khảo

1. Bộ Tài chính (2006), Chế độ kế toán doanh nghiệp, theo Quyết định số 15/2006/QĐ-BTC ngày 20/03/2006, Hà Nội.
2. Võ Văn Nhị, Đoàn Ngọc Quế và Lý Thị Bích Châu (1999), Các vấn đề về lý luận và thực tiễn ứng dụng báo cáo kế toán doanh nghiệp, NXB Thống Kê, Hà Nội.
3. Barry J. Epstein and Abbas Ali Mirza (2005), Interpretation and application of International Accounting and Financial Reporting Standards, IFRS 2005, John Wiley & Sons, USA.
4. Baruch Lev and Paul Zarowin (1998), Measuring Intangible Investment The Boundaries Of Financial Reporting And How To Extend Them, Organisation For Economic Co-Operation And Development © 1998.
5. Collins, D., E. Maydew and I. Weiss (1997), "Changes in the Value-relevance of Earnings and Book Values over the Past Forty Years", Journal of Accounting and Economics, forthcoming.
6. David Alexandrer, Anne Brittonn, Ann Jorissen (2005), International Financial reporting & Analysis 2005, Thomson 2th Edition, London, UK.